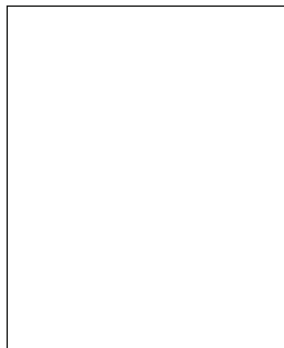

Regresspørgsmålet ved pantsatte livsforsikringer

af adjunkt Torsten Iversen, LL.M., advokat (L), Aarhus Universitet

Når en pantsat livsforsikring kommer til udbetaling ved forsikringstagers død, vil panthaver fortrænge den begunstigede i det omfang, dette er nødvendigt til dækning af den pantsikrede fordring. Spørgsmålet er herefter, om den begunstigede har et regreskrav mod forsikringstagers dødsbo. Nyere teori er tilbøjelig til at besvare spørgsmålet benægtende. I denne artikel hævdes det derimod, at den begunstigede som udgangspunkt må have et sådant regreskrav.

Torsten Iversen

I. Problemet

En livsforsikring repræsenterer for forsikringstageren en håndgribelig værdi: Han kan overdrage eller pantsætte policen til trediemand. Endvidere kan han med forsikringsselskabet aftale, at dette tilbagekøber policen — hvorved han får tilbagekøbsværdien udbetalt. Endelig kan policen belånes hos forsikringsselskabet — hvilket indebærer, at sel-skabet udbetaler et beløb omtrentligt svarende til genkøbsværdien som lån mod pant i policen.

Også for den, der er indsat som begunstiget, har livsforsikringen en vis værdi.¹ Den — genkaldeligt² — begunstigedes stilling er dog

i en række henseender usikker: Bl.a. kan begunstigelsen til enhver tid tilbagekaldes af forsikringstager, jfr. FAL § 102, stk. 2, og uanset begunstigelsen kan forsikringstager råde frit over forsikringen, jfr. FAL § 108, stk. 1.

For den begunstigede indebærer den form for råden, der ligger i en pantsætning af livsforsikringspolicen, selvsagt en — yderligere — risiko for hans i forvejen usikre retserhvervelse. Men pantsætningen af en livsforsikringspolice medfører dog ikke begunstigelses bortfald, jfr. FAL § 112, stk. 1:

“Pantsætter forsikringstageren sit krav, bortfalder ikke derved sket indsættelse af en begunstiget. Er der ikke givet afkald på retten til at tilbagekalde, står den begunstigede tilbage for *panthaverens* ret (udh. her)”.

1) Den begunstigedes ret er dog ikke nogen formuerettighed i sædvanlig forstand, jfr. *N.H. Bache* i TfR 1908 s. 431. Således falder den begunstigedes ret ikke i arv efter ham, men bortfalder, såfremt den begunstigede dør før forsikringstageren, jfr. FAL § 106. Så længe forsikringsbegivenheden ikke er indtrådt, kan den begunstigede ikke råde over sin ret, jfr. FAL § 109, og retten kan ej heller gøres til genstand for kreditorforfølgning, jfr. FAL §§ 116 og 117.

2) Her og i det følgende (jfr. dog note 17 nedenfor) omtales alene *genkaldelige* begunstigelsesindsættelser. En uigenkaldelig begunstigelse kan — som ordet siger — ikke genkaldes. Endvidere er forsikringstager afskåret fra at råde over forsikringen til skade for den uigenkaldeligt begunstigede, jfr. FAL § 108, stk. 2.

Panthaveren kan kun opnå dækning i *forsikringssummen*, hvis forsikringstager dør eller opfylder et eventuelt alderskriterium for udbetaling. Uden for disse tilfælde er panthavers dækningsadgang begrænset til *policens tilbagekøbsværdi*, jfr. nærmere FAL § 112, stk. 2.

Af bestemmelsen i FAL § 112, stk. 1 følger det, at panthaveren kun kan få dækning for sin pantsikrede fordring. Lyder denne eksempelvis på 100.000 kr., mens en udbetalt forsikringssum andrager 500.000 kr., bliver der altså til rest 400.000 kr. til den begunstigede. Dette resultat er indlysende, og reglen er blot udtrykt i FAL for at undgå misforståelser, jfr. *Udkast til Lov om Forsikringsaftaler (1925)*³ s. 148.

Såfremt forsikringstageren dør, og panthaveren skrider til sit pant, opstår det spørgsmål, om den begunstigede — hvis ret herved helt eller delvis bliver “spist op” — har et *regreskrav* mod forsikringstagerens dødsbo.⁴

Dette spørgsmål er særdeles omtvistet.⁵ Nyere teori er tilbøjelig til at besvare det benægtende — i hvert fald for så vidt angår tilfælde, hvor forsikringstagers dødsbo er insolvent. Allerede i dette sidste ligger, at der kan gælde forskellige løsninger i forskellige situationer. Endvidere er forskellige *mellemstandpunkter*

3) I det følgende forkortet *Udkast*.

4) Såfremt pantet realiseres i forsikringstagers levende live, er der enighed om, at den begunstigede ikke har noget regreskrav mod forsikringstager, jfr. *Illum* i UfR 1953 B s.74.

5) Se om spørgsmålet navnlig *Jørgen Nørgaard* i NFT 1981 s. 51 ff. med talrige henvisninger, herunder til: *Cohn*: Livsforsikringskravets formueretlige behandling (1918) s. 217 ff., *Viggo Bentzon* i UfR 1917 B s. 243 ff., *Fr. Vinding Kruse* i TfR 1919 s. 218 ff., *samme* i UfR 1936 B s. 338 f., *Ussing*: Kaution (1928) s. 416 ff., *samme* i UfR 1931 B s. 309 f., *samme*: Enkelte Kontrakter, 2. udg. (1946) s. 313, *N.H. Bache* i UfR 1935 B s. 65 f., *O.K. Magnussen* i UfR 1936 B s. 318 ff., *Hurwitz* i UfR 1937 B s. 17 ff. og *Knud Christensen* i NFT 1938 s. 338. Se endvidere *Sindballe* i NFT 1922 s. 66 ff., *Jørgen Nørgaard* i Studenterafhandlinger til UfR (1967) s. 179 ff. (s. 190 ff.), *samme* i *Torben Svénné Schmidt m.fl.*: Arveret, 2. udg. (1991) s. 304 ff., *Germer* i Juristen 1968 s. 359, *Højrup* i Juristen 1972 s. 509 ff., *Lyngsø*: Forsikringsret, 6. udg. (1990) s. 470, *samme*: Forsikringsaftaleloven med kommentarer, 4. udg. (1992) s. 372 samt *Lyngé Andersen og Werlauff*: Finans & kredit (1992) s. 331 f.

mulige. Se nærmere nedenfor i afsnit IV.

I denne artikel vil der blive argumenteret for, at *den begunstigede må have et regreskrav overalt, hvor der ikke foreligger særlige omstændigheder, der taler for at afskære et sådant krav*.

Den bedste belysning af spørgsmålet opnås formentlig ved at se på en række forskellige eksempler, jfr. afsnit II-III nedenfor.

II. Policen eneste sikkerhed for den pågældende gældspost

Den afdøde forsikringstager har stillet livsforsikringen som pant for en bestemt fordring, som ikke er sikret på anden måde. Principielt er der to muligheder for dækning: i forsikringssummen eller i dødsboet.

1. Forsikringstagers dødsbo insolvent

Konflikten står her udelukkende mellem den begunstigede på den ene side og kreditorerne i dødsboet på den anden. Afdødes arvinger kan følge slagsmålet lidenskabsløst, idet der ikke bliver noget beløb til dem.

Typisk er imidlertid begunstigelsesklausulen “nærmeste pårørende” valgt, og da har afdødes ægtefælle eller arvinger i deres egen skab af *begunstigede* selvsagt en afgørende interesse i spørgsmålets løsning.

For at anerkende den begunstigedes regreskrav i dødsboet taler følgende:

- 1) Forsikringstageren havde i sin livsforsikring et i princippet urørligt aktiv (jfr. dog reglen i FAL § 117). Den, der blev indrømmet en panteret i forsikringen, havde lige så lidt som de øvrige kreditorer mulighed for at foretage retsforfølgning mod livsforsikringen, jfr. FAL § 116. Dette urørlige aktiv har forsikringstageren anvendt til at rejse en kredit på — og det lånte beløb er gået ind i forsikringstagers formue. Enten er aktivmassen således vokset, eller passivposterne (i dødsboet) må være blevet mindre, end de — alt

andet lige — ellers ville have været. Beløbet kan derfor siges at være gået ind i boet.⁶

- 2) Såfremt panthaveren opnår dækning i livsforsikringen, kan han naturligvis ikke tillige anmelde sit krav i dødsboet, jfr. Konkurslovens § 46 (jfr. § 19).⁷ Dødsboet får altså herved et passiv mindre, end det ellers ville have haft.⁸
- 3) Det stemmer bedst med forsikringstagers interesser og med forsikringens forsørgelsesformål, såfremt regres for den begunstigede anerkendes. Ganske vist har forsikringstager pantsat policen — og dermed udsat den begunstiges ret for fortabelse i forhold til *panthaveren* — men det er dog de færreste, der elsker deres *kreditorer* højere end deres egen familie.
- 4) Ordlyden af FAL § 112, stk. 1, peger nærmest i retning af regres. For det første

6) Jfr. med styrke *Illum* i UfR 1953 B s. 77. Modsat andre tilfælde, hvor en debitor blot søger at forhale sit økonomiske sammenbrud længst muligt — ud fra devisen “alt at vinde, intet at tabe” — vil forsikringstageren nok overveje det særdeles grundigt, før han risikerer et i øvrigt urørligt aktiv. — Over for synspunktet om, at forsikringssummen er “gået ind i boet”, vil nogen måske indvende, at præmierne til gengæld er “gået ud af boet”, jfr. herved *P.C. Poulsen* i TfR 1937 s. 227. Men dette er jo *altid* tilfældet, og uden for omstødslestilfælde (FAL § 117) kan de foretagne præmiebetalinger derfor *aldrig* motivere nogen ret for dødsboet, jfr. herved *P.C. Poulsen* op. cit. s. 226.

7) Anderledes *Illum* i UfR 1953 B s. 78 f., der vistnok vil anerkende *fuld anmeldelsesret* for panthaver i tilfælde, hvor pantet kun giver *delvis dækning*. Således i hvert fald *Højrup* i Juristen 1972 s. 509 f. og i samme retning *P.C. Poulsen* i TfR 1937 s. 226. — Imod disse opfattelser taler ikke blot Konkurslovens § 46, men også FAL's ordning, der jo ikke tilsigter at give *panthaver* særlige fortrinsrettigheder, men at betrygge *forsikringstagers* og *den begunstiges* interesser.

8) Dette fremhæves også af *P.C. Poulsen* i TfR 1937 s. 225. — I næsten alle tilfælde, hvor der er tale om “almindeligt pant” vil forsikringstager jo tillige hæfte personligt for den pantsikrede fordring. Hvor forsikringstager ikke hæfter personligt, som f.eks. hvor policen er stillet som pant for trediemands gæld (se hertil eksempel 6 i afsnit III nedenfor), kan den begunstigede derimod ikke have et regreskrav.

slås det fast, at *en begunstivelse ikke bortfalder ved pantsætning*. For det andet synes *kun hensynet til panthaveren* at være tillagt vægt over for den begunstige.

- 6) Regres er antaget i UfR 1904.B.266 (jfr. N. Lassen i TfR 1904 s. 295 ff.). Såfremt *Udkast* havde fundet, at noget talte imod denne løsning, ville det formentlig have været angivet.⁹ — De “urigtige” afgørelser i UfR 1933.342 Ø og UfR 1937.91 H (jfr. TfR 1937 s. 223 ff.) ligger derimod tidsmæssigt efter *Udkast*.¹⁰

De anførte argumenter dokumenterer efter min opfattelse, at *dødsboets kreditorer ville blive stillet urimeligt godt på bekostning af den begunstige, såfremt regres nægtedes*. Reelt ville det indebære, at boet modtog et til livsforsikringen svarende beløb uden at betale for det. Beløbet har “boet” fået ved pantsætningen, hvor forsikringstager — mod at ofre sit i øvrigt urørlige aktiv — fik udbetalt et lån.¹¹ “Betalingen” herfor skal ske ved anerkendelse af et regreskrav for den begunstige. Herved lægges ikke nogen uforholdsmæssig byrde på kreditorerne, al den stund at boet er sluppet for långiverens (panthaverens) fordring i det omfang, hvori denne dækkedes af forsikringssummen.

9) Således med føje *O.K. Magnussen* i UfR 1936 B s. 318 f. (umiddelbart før dommen i UfR 1937.91 H). — Over for den anførte betragtning kan man naturligvis indvende, at der i forvejen tillægges motiuvdtalelser urimeligt stor vægt i dansk ret. *Modsætningssslutninger* fra motiver må derfor være end mere betænkelige. Indvendingen er i almindelighed berettiget, men *afgørelsen UfR 1904.B.266* havde forinden *Udkast* været gjort til genstand for en sådan debat, at spørgsmålet *måtte* tages op — medmindre man tiltrådte resultatet. Se henvisningerne ovenfor i note 5.

10) Afgørelsen i UfR 1958.957 Ø kan også til en vis grad tages til indtægt for afvisning af regres, men her stod konflikten mellem *forsikringstager selv* og dennes konkursbo, idet der var tale om retten til *genkøbsværdien* af to pantsatte livsforsikringer.

11) Det forekommer næppe i praksis, at forsikringstager ofrer sit urørlige aktiv for at sikre “gammel gæld” — men det *kan* naturligvis tænkes.

Det anførte illustreres formentlig bedst ved nogle eksempler:

Generelt gælder for de følgende eksempler, at forsikringstagers dødsbo er insolvent. Bøets frie aktiver¹² andrager 50.000 kr. For-dringerne udgør i alt 500.000 kr.¹³

Eksempel 1

Der er ikke af forsikringstager stillet pant. Dividenden udgør 10 %.

Eksempel 2

En af kreditorerne (K) har en fordring på 50.000 kr., der er sikret ved pant i et automobil, som kan realiseres for 50.000 kr.

Dividenden til de øvrige kreditorer kommer nu til at udgøre 11,11 %. Men man må herved erindre, at automobilen — *hvis det ikke havde været pantsat til K* — ville være indgået i boet. Iså fald ville aktivmassen have været på 100.000 kr. og dividenden på 20 %.

Eksempel 3

K's fordring på 50.000 kr. er sikret ved pant i en livsforsikring med en forsikringssum på 50.000 kr.

Dividenden til de øvrige kreditorer "vokser" også her til 11,11 %.¹⁴ Men i dette tilfælde ville aktivmassen ikke have været 50.000 kr. større uden pantsætning: Den begunstigede ville have fået beløbet *uden om boet*, jfr. FAL § 102, stk. 1 smh. med § 104, stk. 1.

Imod anerkendelsen af et regreskrav fra den

12) Med "frie aktiver" menes aktiver, der ikke er *pantsat*. Som det nærmere fremgår af eksempel 4 nedenfor i afsnit III følger heraf, at et ved pantets realisering fremkommet overskud lægges til de — således definerede — "frie aktiver".

13) Herunder medtages også en eventuel pantsikret for-dring, selv om den dækkes af pantet (og boet dermed "slipper for" den).

14) Medmindre man anerkender et regreskrav for den begunstigede. Kun herved opnås, at kreditorerne stilles ganske, som hvis ingen pantsætning af livsforsikringen var sket.

begunstigede kan følgende fremføres:

- 1) Forsikringstager ville ikke selv have haft noget krav mod dødsboet.¹⁵ Den begunstigede kan ikke få bedre ret end forsikringstageren, og begrebsmæssigt kan "regres" således ikke komme på tale.¹⁶ Hvis pantet realiseres i forsikringstagers levende live, ville den begunstigede endvidere ikke derved erhverve noget regreskrav mod forsikringstager.¹⁷ Hvorfor skal han da have et sådant krav mod forsikringstagers dødsbo? Undertiden ses det her anførte omskrevet til, at regres for den begunstigede savner "hjemmel".¹⁸
- 2) Hensynet til forsikringstagers kreditorer taler imod regres. Kreditorerne skal ikke udsættes for, at boet belastes med et regreskrav fra den begunstiges side. For kreditorerne er det slemt nok, at selve indsættelsen af en begunstiget medfører, at forsikringssummen ikke går ind i boet.¹⁹
- 3) "Det ville være unaturligt, om den

15) At en afdød skulle have regres mod sit eget dødsbo, er naturligvis en absurditet. Men spørgsmålet om regresadgang for forsikringstager selv kan opstå, hvor han ikke er død, men gået konkurs.

16) Jfr. herved *P.C. Poulsen* i TfR 1937 s. 225.

17) Jfr. ovenfor i note 4. — Dette gælder dog ikke, hvor forsikringstager har *lovet* den begunstigede at frigøre policen for pantehæftelsen (men dør forinden), jfr. *Ussing: Kaution* (1928) s. 416. Ret beset er den begunstiges krav i dette tilfælde dog ikke et regreskrav, men et *erstatningskrav*. I tilfælde, hvor en uigenkaldeligt begunstigets ret eksstingveres af en godtroende panthaver, jfr. FAL § 112 smh. med § 113, må den begunstigede ligeledes have et erstatningskrav mod forsikringstagers bo. Begge de her omtalte tilfælde er "retsbrudstilfælde" og udsiger intet om regres.

18) Således i noten til UfR 1937.91 H. — Argumentet om "manglende hjemmel" synes imidlertid at burde anvendes med *betydelig forsigtighed* i formueretten, hvor jo en hel del bygger på almindelige retsgrundsætninger og reale grunde. Sml. f.eks. dommene UfR 1992.545 Ø og UfR 1992.640 V — ved sidstnævnte dom statueredes, at anepartshaver ikke hæftede for udækket erstatningskrav mod likvideret anpartsselskab, idet dette resultat ikke kunne antages uden "sikker lovhjemmel" (!)

ekstraordinære adgang til, under fra-
vigelse af de almindelige regler for testa-
menter, at tillægge en person en gave i
form af en forsikring skulle afføde en ret
til at gøre et almindeligt pengekrav gæl-
dende på lige fod med afdødes kreditorer.
Det er som på en gang at blæse og have
mel i munden, hvis forsikringstageren på
een gang kunne belåne forsikringen for
dens fulde værdi og samtidigt skaffe
enken eller andre et krav af den samme
værdi.”²⁰

- 4) Forsikringens forsørgelsesformål vare-
tages kun i meget ringe grad ved anerken-
delsen af et regreskrav.²¹ Regreskravets
værdi for den begunstigede afhænger helt
af dividenden i boet.²²
- 5) Forsikringstager har selv “tilsidesat”
forsørgelsesformålet ved den skete
pantsætning.²³
- 6) Begunstigelseserklæringer affattes blot
over en fast skabelon. Det er derfor
“ganske usikkert, i hvilken retning for-
sikringstagerens intentioner går i de
fleste tilfælde eller i normalt tilfælde”.²⁴
- 7) ”Der er ikke ved den genkaldelige be-
gunstigelse givet den begunstigede noget

19) Sml. *Sindballe* i NFT 1922 s. 68, *Hurwitz* i UfR 1937 B s. 20 f. og *Jørgen Nørgaard* i Studenterafhandlinger s. 192 ved note 40.

20) Jfr. *Illum* i UfR 1953 B s. 78. Sml. hertil *Jørgen Nørgaard* i Studenterafhandlinger s. 196.

21) Jfr. *Jørgen Nørgaard* i NFT 1981 s. 56. I samme retning *Hurwitz* i UfR 1937 B s. 20.

22) Jfr. *Jørgen Nørgaard* i Studenterafhandlinger s. 197 ved note 59. *Jørgen Nørgaard* anfører l.c., at begrundelsen for et regreskrav “måtte [...] søges i de særlige regler om udlægsfritagelse” (FAL §§ 104, stk. 1 og 116, stk. 1). I så fald ville regreskravet blive forsynet med en fortrinsstilling. Det konkluderes, at der ikke er hjemmel hertil. Det sidste kan tiltrædes, men det første — at regreskravet skal søge sin begrundelse i de særlige regler om udlægsfritagelse — forekommer ikke utvivlsomt.

23) Jfr. *Jørgen Nørgaard* i NFT 1981 s. 56.

løfte eller nogen berettiget forventning om, at han vil blive holdt skadesløs gennem anmeldelsesret i boet [...]”²⁵

- 8) Nægtelse af regres er gældende ret, jfr. navnlig UfR 1937.91 H:

En advokat pantsatte nogle livsforsikringer, i hvilke hans ægtefælle og arvinger var indsat som begunstigede. Panthaver søgte dækning i policernes provenu, der for størstedelen medgik hertil. Advokatens ægtefælle anmeldte et hertil svarende regreskrav i dødsboet, men dette krav anerkendtes ikke.

Den afvigende afgørelse i UfR 1904.B.266 skal derimod angiveligt kun have en begrænset — eller slet ingen — præjudikatværdi.²⁶

Over for disse argumenter kan imidlertid følgende indvendes:

Ad 1): Hvis et begreb kommer i strid med “livets lov”, må det være værst for dette begreb. Og hvis den begunstigede kan få bedre ret end forsikringstager selv²⁷ — ja, så *kan* han altså det. Hertil kommer, at modstanderne af at give den begunstigede et regreskrav — med rette — antager, at løsningen må blive den samme, hvad enten panthaveren går løs på forsikringen eller dødsboet, og derfor vil indrømme *dødsboet regres mod den begunstigede*.²⁸ For denne løsning er der imidlertid lige så

24) Jfr. *Gomard* i Nordisk gjenklang (Festskrift til Arnholm) (1969) s. 412 f.

25) Jfr. *Lynge Andersen & Werlauff*: Finans & kredit (1992) s. 332.

26) *Sindballe* — som i øvrigt er modstander af regresløsningen — bemærker dog i NFT 1922 s. 67, at 1904-afgørelsens “Betydning som Præjudikat er [...] uomtvistelig”, idet “Billighedsbetragtninger umuligt kunde tale for” dommens resultat.

27) Argumentet synes at være en *petitio principii*. Det er ikke givet, at forsikringstager ikke undertiden selv kan have et regreskrav, jfr. nærmere nedenfor i afsnit III (eksempel 4). Men i dødsbo-situationen er det naturligvis utænkeligt.

lidt "hjemmel" som for den modsatte.²⁹ Nårnægtelsen af regres for den begunstigede

de støttes på, at den begunstigede ikke ville have haft regres mod forsikringstager selv, miskendes endvidere den betydelige forandring, der er indtrådt ved forsikringstagers død.³⁰ Se herom nærmere nedenfor efter note 37.

Ad 2): Hensynet til kreditorerne taler ikke imod at nægte regres. En kreditor, der indrømmer forsikringstageren kredit, kan forlange forsikringen som pant. Gør han ikke det, kan han ikke basere sin kreditgivning på forsikringen, idet indsættelse af en begunstiget efter FAL § 104, stk. 1 fører til, at forsikringen unddrages boet. Såfremt regres nægtes, vil en udbetaling til en panthaver stille de øvrige kreditorer gunstigere, end en udbetaling til en begunstiget gør det, jfr. ovenfor ved argument 1) og 2) *pro* regres.

Ad 3): Omend dette argument ikke er identisk med argument 2) — som er imødegået ovenfor — er det dog nært knyttet til dette.³¹ En yderligere imødegåelse skønnes derfor uforholdsmæssig, men det skal dog bemærkes, at hele den ved FAL etablerede ordning nu engang giver forsikringstager mulighed for at blæse og have mel i munden. I modsætning til, hvad der normalt gælder, har forsikringstager fri rådighed, skønt forsikringen er unddraget kreditorfølgning.

Ad 4): Lidt har som bekendt også ret. Selv en beskeden dividende er dog bedre end slet

28) Jfr. *Gomard* i Nordisk gjenklang s. 411 f. og *Jørgen Nørgaard* i NFT 1981 s. 52. I samme retning *Hurwitz* i UfR 1937 B s. 25.

29) Jfr. således også *Højrup* i Juristen 1972 s. 511 ved note 22.

30) Jfr. *Illum* i UfR 1953 B s. 78 ff. Se også *Fr. Vinding Kruse* i TFR 1919 s. 229.

31) Jfr. *Jørgen Nørgaard* i Studenterafhandling s. 196.

intet.

Ad 5): "Tilsidesættelsen" er vel ikke sjældent *begrundet i hensynet til at tage vare på forsørgelsen af de nærmeste*.³² Men af FAL § 112, stk. 1 følger nu engang for det første, at en begunstigelse ikke bortfalder ved pantsætning. Og for det andet har FAL netop — af retstekniske grunde — afvist at tillægge forsørgelsessynspunktet nogen vægt i lovens ord, jfr. *Udkast* s. 144.³³

Ad 6): At begunstigelsesklausuler er formularprægede er rigtigt, men synes betydningsløst. I nærværende artikel argumenteres ikke for "individualiserende" løsninger, men for en *generel anerkendelse af den begunstigedes regreskrav*. Hvor dødsboet — som i de her omtalte tilfælde — er insolvent, er det i øvrigt *ganske oplagt, at forsikringstagers intentioner kun kan være gået i retning af anerkendelsen af et regreskrav*.³⁴

Ad 7): Det er rigtigt, at den begunstigede ikke har fået noget løfte om, at policen vil blive

32) Sml. bemærkningerne ovenfor i note 6 og 11. — Som fremhævet af *P.C. Poulsen* i TFR 1937 s. 227, kan man ikke danne en regel på, om lånet bruges til privatforbrug eller ej. — Vedrørende forsørgelseshensynet peger *Fr. Vinding Kruse* i TFR 1919 s. 228, med rette på, at forsikringstager ikke har tilsidesat dette i al almindelighed, men *kun i én henseende*: indrømmelse af en bedre ret for panthaver.

33) Herimod *Hurwitz* i UfR 1937 B s. 20 med henvisning til en udtalelse i *Udkast*, hvorefter beskyttelse i konkrete tilfælde kan nægtes, hvis det objektivt ligger klart, at forsørgelse ikke var formålet (se *Udkast* s. 156). Som det nærmere fremgår af *Udkast*, er det imidlertid kun *erhvervels*stilfælde — og ikke *begunstigelses*stilfælde — der hermed er tænkt på, jfr. da også ordlyden af FAL § 116, hvortil bemærkningerne i *Udkast* knytter sig.

34) Jfr. *O.K. Magnussen* i UfR 1936 B s. 319 f.: "Hvorfor skulde [Kreditorerne] egentlig tjene paa, at en enkelt Kreditor gennem Pantsætning blev begunstiget paa den Indsattes Bekostning, hvad de jo vilde, hvis der ikke var Regres? Det har i hvert fald sikkert ikke været Forsikringstagerens Mening med at pantsætte Policen, at han vilde stille *de almindelige Kreditorer* (udh. i orig.) bedre, end de ellers vilde staa". — Se også argument 4) *pro* anerkendelse af den begunstigedes regreskrav ovenfor. — Det her anførte skal alene vise noget *negativt* — at intentionerne ikke har nogensomhelst betydning — ikke noget *positivt*.

friholdt (jfr. herom ovenfor i note 17). At afskære et regreskrav for den begunstige- de med denne begrundelse, ville imidler- tid være en logisk fejlslutning. Det er ligeledes rigtigt, at den begunstigede ikke kan have nogen berettiget forventning om at få forsikringssummen. Men dette kan ikke have nogen betydning: Som anført ovenfor i afsnit I er den begunstigedes retsstilling i mange henseender usikker. Dette ændrer jo imidlertid ikke på, at den begunstigede med rette kan forvente³⁵ at få forsikringssummen, *hvis han fortsat er begunstiget på tidspunktet for forsik- ringsbegivenhedens indtræden*. Det er klart, at den begunstigede må stå tilbage for panthaver (naturligvis uanset, om den begunstigede kendte til pantsætningen eller ej). Men pantsætning medfører nu engang ikke begunstigelses bortfald, jfr. ovenfor.

Ad 8): UfR 1937.91 H kunne lige så vel som afgørelsen i UfR 1904.B. 266 være for- kert. Erkendelsen vokser ikke altid med tiden.

Sammenfattende kan man om argumenterne 4)-7) *contra* anerkendelse af regres i øvrigt sige, at disse argumenter i lige så høj grad³⁶ taler imod at lade den begunstigede få regreskra-

35) At al tale om berettiget forventning er irrelevant, må i øvrigt kunne indses på baggrund af, at begunstigelsesindsættelse er en *ensom disposition* (jfr. dog form- kravet i FAL § 103). Ganske som hvis man betænkes i et testamente, har man ved dødsfaldet et aktuelt krav, hvad enten man véd det eller ej. — Kun indsættelse som *uigenkaldeligt* begunstiget kræver et løfte og skaber en berettiget forventning, jfr. FAL § 108, stk. 2.

36) Eller i hvert fald *næsten* lige så høj grad: Et regreskrav mod trediemand *kan* jo være mere værd end ét mod forsikringstagers insolvente dødsbo. I hvert fald er forsørgelsesformålet tilsidesat i *mindst samme grad*, når pantsætning sker for trediemands gæld. Og ligeså klart er det, at forsikringstagers "intentioner" næppe kan udfindes med større sikkerhed i det ene tilfælde end i det andet, cfr. dog *Jørgen Nørgaard* i NFT 1981 s. 57 f. Endelig er den begunstigedes forventning om at få forsikringssummen lige berettiget eller uberettiget i de to tilfælde.

vet mod trediemand, når forsikringstager har stillet livsforsikringen som *pant for tredie- mands gæld*. Men her er det fastslået, at regreskravet tilkommer den begunstigede — ikke forsikringstagers dødsbo, jfr. UfR 1961.155 H.³⁷

Argumenterne imod anerkendelse af regres for den begunstigede forekommer således ikke tvingende. Som nævnt ovenfor ved note 30 lader disse argumenter ikke forsikringstagers dødsfald få den betydning, som tilkommer det. Vel har forsikringstager ved at pantsætte for- sikringen udsat den begunstigedes ret for en risiko: at blive fortrængt af *panthavers bedre ret*. Men efter sin død kan forsikringstager ikke — yderligere — forringe den begunstigedes ret. Denne er nu endelig — hvad enten man så kan lide det udtryk, at den begunstigede ved dødsfaldet bliver "ejer" af forsikringen eller ej.³⁸ Den begunstigede har ret til hele forsik- ringssummen — bortset fra, at han skal respek- tere panthavers bedre ret.

Ligesom *Illum* i UfR 1953 B s. 78³⁹ mener jeg derfor, "at det er direkte urigtigt, når lands- retten i UfR 1937.91 udtaler, at den begunstige- des ret kun strækker sig til det, der er i behold, efter at panthaveren har søgt fyldestgørelse."

Derimod er *Illums* eftersætning ikke fuldt ud korrekt:

"Den begunstigede har ret til hele forsik- ringen, forsåvidt dødsboet kan friholde den for panteforpligtelsen."⁴⁰

Den begunstigede står tilbage for pantha- ver — og kun for ham. Dette får bl.a. den betydning, at forsikringssummen tilkommer den begunstigede fuldt ud i tilfælde, hvor pantsætningen viser sig at være ugyldig.

Såfremt panthaver eftergiver den *pantsik-*

37) Se nærmere nedenfor ved note 54.

38) Udtrykket anvendes af *Fr. Vinding Kruse* (i TFR 1919 s. 225, jfr. herved også s. 229).

39) *Illums* udtalelser l.c. angår dog kun tilfælde, hvor *forsikringstagers dødsbo er solvent*. Som det fremgår, finder jeg denne begrænsning ubegrundet.

40) Se nærmere ved note 43 nedenfor.

rede fordring, må forsikringssummen ligeledes fuldt ud tilkomme den begunstigede — ikke dødsboet. En person, der har pant i en genstand, kan endvidere *fastholde sin fordring, selv om han frigiver pantet*. Ved en livsforsikring vil den begunstigede i så fald få hele forsikringssummen, og panthaver må — trods frigivelsen af pantet — kunne anmelde sin fordring fuldt ud i dødsboet.⁴¹

2. Forsikringstagers dødsbo solvent

I disse tilfælde kan kreditorerne være lige glade med, om den begunstigede indrømmes regres: Det er arvingerne, der skal betale.

Da begunstigelsesklausulen “nærmeste pårørende”⁴² regelmæssigt vælges, skal spørgsmålets betydning ikke overdramatiseres. Om man får et beløb i egenskab af begunstiget eller arving, spiller selvsagt ingen rolle. Men (bl.a.) begunstigelsesklausulen “nærmeste pårørende” fører dog i mange tilfælde til et andet resultat end arvereglerne: Navnlig får en eventuel ægtefælle hele forsikringssummen, skønt hun kun er legal arving for en trediedel (der erindres dog om ægtefællens boslodskrav i ægteskaber med formuefællesskab). I sådanne tilfælde samt hvor den begunstigede ikke tilhører den nærmeste familie, men er enten en fjern slægtning eller ubeslægtet, har spørgsmålet derfor ikke ringe betydning.

Efter min opfattelse bør et regreskrav — også — anerkendes i alle tilfælde, hvor forsikringstagers dødsbo er solvent. Hensynet til arvingerne har FAL gjort op med én gang — i FAL § 104, stk. 2, 1. pkt., nemlig:

“Har forsikringstageren indsat en begunstiget, som ikke er hans tvangsarving, og efterla-

41) Dette sidste ville i grunden også gælde i “normaltilfælde” — men her ville det frigivne pant gå ind i boet. — De, der nægter at anerkende regres for den begunstigede, vil sikkert bestride det her anførte resultat — og vil henvise til den situation, hvor der er stillet andet pant ved siden af livsforsikringen. Herom henvises til drøftelserne nedenfor i afsnit III (eksempel 4 og 5).

42) Jfr. FAL § 105, stk. 5.

der han sig ægtefælle, livsarvinger eller arveberettigede adoptivbørn eller disses livsarvinger, skal forsikringssummen, for så vidt angår de nævnte personers ret til boslod og tvangsarvelod behandles som tillagt den begunstigede ved testamente.”

Pantsætningens betydning har FAL også gjort op med. Se uddraget af FAL § 112 citeret ovenfor i afsnit I, hvoraf fremgår, dels at pantsætning *ikke* medfører begunstigelses *bortfald*, dels at den begunstigede (kun) står tilbage for *panthaverens* ret.

Imod at nægte regres af hensyn til arvingerne taler således, at dette hensyn er varetaget tilstrækkeligt gennem reglen i FAL § 104, stk. 2, 1. pkt. (citeret ovenfor): *Den begunstiges regreskrav kan selvsagt kun anerkendes inden for den ramme, som FAL § 104, stk. 2, 1. pkt. sætter*.⁴³

Man kan naturligvis indvende, at det her antagne resultat kan føre til ubehagelige overraskelser i *tilfælde, hvor forsikringstager fejlagtigt har troet, at begunstigelsen bortfaldt “automatisk” ved pantsætningen*. Hertil er kun at sige, at denne retsvildfarelse — ligesom enhver anden retsvildfarelse — kan være nok så ubehagelig. Men for det første har vi en klar lovregel i FAL § 112. For det andet er risikoen⁴⁴ for, at forsikringstager “glemmer” at tilbagekalde en begunstigelse sikkert ikke mindre i *tilfælde, hvor pantsætning ikke har fundet sted*. Tværtimod, kunne man sige: Når forsikringstager griber til pantsætning af sin livsforsikring, er økonomiske problemer sjældent

43) Således også *Jørgen Nørgaard* i *Studeraterafhandlinger* s. 193 med note 43. — *Illums* ovenfor ved note 40 citerede bemærkning er derfor kun rigtig med denne — ikke uvæsentlige — modifikation.

44) Her tales kun om *risikoen* — altså om dette synspunkts *generelle værdi* (eller rettere: mangel på samme). Hvor det *konkret foreligger oplyst*, at forsikringstager fejlagtigt er gået ud fra, at begunstigelsen er bortfaldet på grund af pantsætningen, bør den begunstigede *ikke* tillægges noget regreskrav. Efter min opfattelse er dette reelt den eneste betydning, der kan tilkomme forsikringstagers “intentioner”, sml. note 34 ovenfor.

langt borte. Forsikringstager har således i denne situation al mulig anledning til at genoverveje begunstigelsesindsættelsen i lyset af den nærmeste families tarv. Genkalder forsikringstager ikke indsættelsen af trediemand, kan man derfor rimeligt trygt falde tilbage på udfyldningsløsningen i FAL § 104, stk. 2, 1. pkt.: Den begunstige har forsikringstager selv valgt. Det samme kan ikke siges om arvingerne.

III. Policen kun én blandt flere sikkerheder for samme gæld

Det forekommer, at livsforsikringen er stillet som pant sammen med andre af afdødes genstande, eller at kreditor har sikret sig ikke blot gennem pant i forsikringen, men tillige gennem kaution eller trediemands pant.

Lad os atter tage et eksempel (samme “udgangssituation” som i de tidligere eksempler):

Eksempel 4

K's fordring på 50.000 kr. er sikret både ved pant i automobilet og livsforsikringen. Pantet udgør altså i alt 100.000 kr., den sikrede fordring kun 50.000 kr.

Ifølge den herskende opfattelse er der *forholdsmæssig regres* mellem panterne.⁴⁵ I dette tilfælde skal begge panter altså endeligt belastes med halvdelen (25.000 kr.). Holder panthaver sig udelukkende til livsforsikringen, erhverver den begunstige altså et regreskrav på 25.000 kr. og subrogerer i “medpantet” (automobilet) for dette beløb.⁴⁶ De “overskydende” 50.000 går ind i boet. Dividenden bliver herved på 20 %. Den herskende opfattelse medfører altså, at der bliver en højere dividende

45) Dette antages vistnok af alle, der i øvrigt vil nægte den begunstige regres. — Men som omtalt nedenfor er spørgsmålet, om man ikke bør gå videre og antage ikke blot forholdsmæssig, men *fuld regres* for den begunstige. — Antog man ikke (i det mindste) forholdsmæssig regres, ville kreditor kunne “spille bold” med de forskellige interesser, jfr. *Niels Lassen* i Tfr 1904 s. 296. Se endvidere *N.P. Madsen-Mygdal* i Festskrift til Ussing (1951) s. 348 ff. og hertil *Illum* i UfR 1953 B s. 61 ff.

de (på bekostning af den begunstige), fordi K har været “overforsigtig” og krævet en pantesikkerhed, der oversteg hans fordring: Havde forsikringstager nøjedes med at pantsætte automobilet, ville dividenden kun have været på 11,11 %. Livsforsikringen kunne kreditorerne ikke have rørt.

Indrømmelsen af forholdsmæssig regres synes i virkeligheden at være en ikke uvæsentlig indrømmelse til den her hævdede opfattelse (at den begunstige overalt bør indrømmes et regreskrav): Man anerkender nemlig et regreskrav, hvor forsikringstager ikke selv ville have ét (“regres” mellem flere aktiver tilhørende samme person er i princippet en meningsløshed, jfr. dog om UfR 1958.957 Ø umiddelbart nedenfor).

Hvis tilbagekøbsværdien⁴⁷ bliver udbetalt i forsikringstagers levende live, er det antaget, at også *forsikringstager selv* får et forholdsmæssigt regreskrav og subrogerer delvis i det andet pant, jfr. UfR 1958.957 Ø:

Til sikkerhed for et banklån havde forsikringstager (F) pantsat to livsforsikringer og et pantebrev. F gik konkurs. Boet realiserede pantebrevet, der gav banken fuld dækning. Forsikringsselskabet sendte et til policernes tilbagekøbsværdi svarende beløb til banken. F krævede dette beløb fuldt ud udbetalt til sig selv, men fik ikke medhold. I begrundelsen henvistes til, at panterne måtte hæfte forholdsmæssigt og i øvrigt anvendtes samme ordvalg som i UfR 1937.91 H.

Spørgsmålet er imidlertid, om man skal “nøjes med” at indrømme en begunstige — eller forsikringstager selv — *forholdsmæssig regres*

46) Det ses, at den begunstige således stillet væsentligt bedre, end hvor kun livsforsikringen er pantsat. Denne “tilfældighed” kan dog ikke påberåbes som argument for at anerkende regres *i alle tilfælde*. “Tilfældigheder” er ofte afgørende. Eksempelvis er det “tilfældigvis” bedre at være indsat som begunstige i en police, der ikke er pantsat, end i én, der er det.

47) En *forsikringssum*, der kommer til udbetaling i forsikringstagers levende live, må behandles på samme måde.

res.⁴⁸

I et tilfælde som UfR 1958.957 Ø måtte forsikringstager med panthaveren have kunnet aftale, at livsforsikringen skulle hæfte “yderst”, og at panthaver skulle frigive dette pant, såfremt han fik fuld dækning gennem det primære pant. Det ses ikke herimod at kunne indvendes, at en sådan aftale måtte tilsidesættes, fordi parterne derved kunne bestemme trediemands (konkursboets) retsstilling — hvad man jo i reglen ikke kan. Boet har *ikke noget krav* på, at forsikringstager stiller sin livsforsikring som pant i det hele taget, og kan derfor heller ikke kræve den stillet *sideordnet* med andre panter.

Af UfR 1958.957 Ø følger i og for sig kun, at boet kan kræve et forholdsmæssigt regresopgør mellem panterne, *hvis* panterne hæfter sideordnet. Når forsikringstager imidlertid ved aftale med panthaver kan udelukke det forholdsmæssige regresopgør, kan dette ikke antages som deklatorisk regel. Efter min opfattelse er UfR 1958.957 Ø derfor urigtig: Tingsretlige regler, som ikke er præceptive, har reelt ikke nogen *raison d'être*. De kommer blot til at virke som “fælder”.

I modsætning til *forsikringstager* har den *begunstigede* ikke haft mulighed for at sikre sig, at livsforsikringen virkelig kun kommer panthaveren til gode og dermed frigives, hvor panthaver kan fyldestgøres fuldt ud gennem de øvrige panter. Der er derfor *særlig grund* til at udforme reglerne således, at den *begunstigede* værnes i størst muligt omfang, for så vidt fundamentale formueretlige grundsætninger ikke derved tilsidesættes.

Anerkender man en generel regresadgang for den *begunstigede*, bør man derfor videre antage, at en pantsat livsforsikring kun hæfter *subsidiært* i forhold til andre panter stillet af

forsikringstager selv. Der bør med andre ord indrømmes den *begunstigede fuld regres* (og subrogation), jfr. UfR 1904.B.266:

A havde pantsat en livsforsikringspolice og et skadesløsbrev til en kreditor K. A døde, og dødsboet var insolvent. A's enke var indsat som *begunstiget*. K enedes med dødsboet om primært at søge dækning i policen. Ved dommen statueredes, at enken havde et regreskrav (som massekrav) mod boet, idet policen kun hæftede subsidiært i forhold til skadesløsbrevet.

Imod resultatet i denne sag kan naturligvis indvendes, at det ikke stemmer med, hvad der følger af UfR 1937.91 H og UfR 1958.957 Ø (begge refereret ovenfor). Denne indvending ville være formelt korrekt. Et af formålene med denne artikel er imidlertid at godtgøre, at de nævnte aførelser ikke nødvendigvis er rigtige. Da 1958-afgørelsen blot reciterer 1937-afgørelsens præmisser — og da 1937-afgørelsen er afsagt af Højesteret — må skytset især rettes mod sidstnævnte afgørelse. Ryster man én gang for alle de to domme af sig, må man undersøge, hvilket resultat der bedst stemmer med de reale grunde.

Efter min vurdering må i hvert fald den *begunstigede* — men formentlig også forsikringstager — i de her omhandlede “flerpantstilfælde” have *fuld regres*. Tabet skal ikke deles efter grundsætningen om forholdsmæssig regres mellem livsforsikringen og det andet pantsatte aktiv. De argumenter, der ovenfor er fremført til støtte for en almindelig anerkendelse af regres for den *begunstigede*, må med lige så stor vægt tale for, at livsforsikringen hæfter “yderst”, dvs. kun *subsidiært* i forhold til andre sikkerheder stillet af *forsikringstageren selv*⁴⁹ (cfr. derimod om sikkerheder stillet af *trediemand* umiddelbart nedenfor).

Eksempel 5

Ganske som eksempel 4, bortset fra, at autobilet ikke ejes af forsikringstager, men af trediemand. Der foreligger altså dels pant stillet af

48) Hverken Fr. Vinding Kruse (1919), O.K. Magnusen (1936) eller Illum (1953) har udtalt sig om *forsikringstagers egen* retsstilling i disse tilfælde. Dette er forståeligt, da spørgsmålet først dukkede op i retspraksis med 1958-afgørelsen.

forsikringstager selv (livsforsikring-en), dels pant stillet af trediemand (automobilen).

Regresordningen i denne situation ses ikke omtalt i hidtidig dansk teori. De efterfølgende bemærkninger vedrører kun den situation, hvor der foreligger *trediemands pant*. Såfremt trediemand i stedet har *kautionsret*, må dog lignende synspunkter anlægges.

Realiseres panterne i forsikringstagers levende live, kan der næppe være nogen tvivl om, at trediemand har *fuld regres* mod *forsikringstager*. Forsikringstager har rigtig nok ofret et i øvrigt urørligt aktiv, men han er dog stadig (langt) nærmere til at bære hele tabet, end trediemands pantsætteren er til at "dele" det med ham.

Skal regresopgøret derimod ske mellem trediemand og *den begunstigede*, kan det være noget mere tvivlsomt, hvad der er den rette løsning. Skal trediemand have *fuld regres*? Eller skal der gælde *forholdsmæssig regres*?

For at indrømme trediemand *fuld regres* taler, at forsikringstager selv skulle have båret hele tabet. Det kunne synes mærkeligt, at den begunstigede skulle stilles bedre, end forsikringstager selv ville have været det. Hvis trediemand overhovedet sér problemet, vil han måske også have en — mere eller mindre taget — forestilling om, at det pant, forsikringstager selv stiller, må "hæfte forud for" trediemands pantet.⁵⁰

For at antage *forholdsmæssig regres* kunne tale, at den begunstigede i og for sig ikke er "nærmere" til at bære tabet end trediemand, der ikke har kunnet regne med at have regres mod forsikringssummen (men højst mod tilbagekøbsværdien).⁵¹ Forholdsmæssig regres ses ikke at være uantagelig, blot fordi den begunstigede derved bliver stillet bedre, end 49) Således også *Fr. Vinding Kruse* i TfR 1919 s. 224 og *Illum* i UfR 1953 B s. 78 f. — Noget andet kan følge af forsikringstagers modgående bestemmelse.

50) Trediemand vil have ret i, at en trediemands pantsætter har regres mod hovedmanden (og subrogerer i "medpantet"). Men panthaver skal ikke først holde sig til hovedpantet: Der gælder ikke *beneficium ordinis* ved trediemands pant.

forsikringstager selv ville have været det. Som anført ovenfor ved note 30 og 38 undergår retsforholdet en væsentlig forandring ved forsikringstagers død. Dette følger i øvrigt også af FAL selv, jfr. herved FAL § 112, stk. 2.⁵²

Efter min opfattelse må udgangspunktet være, at trediemand har *fuld regres*. Dette må i hvert fald gælde, hvor trediemand på tidspunktet for pantsætningen af sit aktiv vidste, at forsikringstager havde pantsat eller ville pantsætte livsforsikringen til sikkerhed for samme gæld. Hvor livsforsikringen derimod først gives i pant *efter*, at trediemands pantet er stillet — f.eks. fordi kreditor kræver yderligere sikkerhed — bør der formentlig antages *forholdsmæssig regres*.

Uanset hvilken løsning man antager vedrørende dette *særlige* regresspørgsmål, må

51) Se om "berettigede forventninger" i øvrigt note 25 og 35 ovenfor. — Hvis forsikringstager er uheldeligt syg, vil kreditor ofte slet ikke have behov for et trediemands pant: Ved at *erhverve* livsforsikringen, kan kreditor være sikker på at få forsikringssummen. FAL § 112, stk. 2 gælder kun for pantsætning — ikke for erhvervelse (hvor den simple begunstigeelse bortfalder, jfr. FAL § 111). Se om FAL § 112, stk. 2 nærmere i note 52 nedenfor.

52) Heri er udtrykkeligt fastslået, at panthaver kun kan søge sig fyldestgjort i *forsikringssummen, når forsikringsbegivenheden er indtrådt*. Dette er oplagt, og det interessante er, at panthaver forinden dette tidspunkt kun kan søge sig fyldestgjort i policen ved at kræve tilbagekøbsværdien, hvorved han skal indrømme forsikringstager et varsel på 2 måneder. Af *Udkast* s. 148 f., fremgår, at man har villet give forsikringstager en "ubetinget Adgang til at indløse Policen ved Udbetaling af Tilbagekøbsværdien". Dette kan have stor betydning, hvis forsikringstager er uheldeligt syg, idet den begunstigede — og ikke panthaveren, såfremt dennes fordring overstiger genkøbsværdien — da "scorer kassen", jfr. *Udkast* s. 148 f. Det ses, at den for den begunstigede "tilfældige" omstændighed, om panthaver skrider til realisation i forsikringstagers levende live eller først efter hans død, kan få stor betydning. Efter forsikringstagers død kan pantet ikke længere løskøbes, og panthaveren "scorer kassen". *A. Drachmann Bentzon & Knud Christensen*: Lov om Forsikringsaftaler, 2. udg. (1952) s. 564, *Jørgen Nørgaard* i Studenterafhandlinger s. 189 med note 29 og *Lyngsø*: Forsikringsaftaleloven, 4. udg. (1992) s. 373, giver udtryk for, at forsikringstager almindeligvis ikke har noget krav på at udløse panthaveren. Dette stemmer med formuleringen af FAL § 112, stk. 2, 1. pkt., men ikke med den ovenfor citerede bemærkning i *Udkast*.

denne ikke blive afgørende for, hvilken stilling man indtager til en *almindelig* regresadgang for den begunstigede.⁵³

Eksempel 6

Som i eksempel 3, bortset fra, at forsikringstager har pantsat livsforsikringen til sikkerhed — ikke for egen, men — for trediemands gæld.

I disse tilfælde tilkommer *regreskravet mod trediemand* den begunstigede — ikke dødsboet, jfr. UfR 1961.155 H.⁵⁴

Forsikringstager (F) pantsatte sine livsforsikringspolicer, hvori hustruen (H) var indsat som simpelt begunstiget, til sikkerhed for et aktieselskabs (A) gæld til forskellige kreditorer. F døde, og A blev erklæret konkurs. Tvisten om, hvorvidt regreskravet mod trediemand (A) tilkom F's dødsbo eller H som begunstiget, blev afgjort til fordel for H. I begrundelsen henvistes til, at der efter FAL netop er forskel på, om der er indsat en begunstiget eller ej og til bestemmelserne i FAL §§ 102, 112 og 116.⁵⁵

Efter *Gjerulff's* kommentar (jfr. note 54) synes det rimeligt at antage, at Højesteret ikke har villet tillægge UfR 1937.91 H større præjudikatværdi end *absolut nødvendigt*. Således anfører *Gjerulff* følgende:

“[UfR 1937.91 H] nægtede [...] den begunstigede et regreskrav mod forsikringstagerens dødsbo i et tilfælde, hvor policen var pantsat til sikkerhed for forsikringstagerens gæld, og det er *muligt* (udh. her), at det samme resultat

53) Det ses ikke at være inkonsekvent på den ene side at give trediemandspant sætter *fuld regres* mod forsikringstager og lade ham *subrogere* i livsforsikringen, og på den anden side indrømme den begunstigede fuld regres mod forsikringstagers dødsbo også i disse tilfælde. Der er her tale om to forskellige spørgsmål, hvor svaret på det ene ikke automatisk giver svaret på det andet.

54) Jfr. ovenfor ved note 37. — UfR 1961.155 H er kommenteret af *Gjerulff* i TfR 1961 s. 556 ff. (bogudgaven s. 333 f.).

55) Ikke uinteressant ville man i øvrigt *med netop disse ord* kort og præcist kunne begrunde en *almindelig adgang til regres for den begunstigede*.

må antages, hvis pantsætningen er sket til fordel for trediemands gæld.”

Selv om man naturligvis skal være varsom med at lægge for meget i en domskommentar, tyder det anførte nærmest i retning af, at afgørelsen i UfR 1937.91 H ikke har nogen videre præjudikatværdi. Thi nægter man — som 1937-afgørelsen — den begunstigede regres i “normaltilfælde”, må regres ikke blot “*muligt*”, men *så meget desto mere* nægtes i tilfælde, hvor pantsætningen er sket for trediemands gæld.⁵⁶

Imod at tillægge 1937-afgørelsen nogen videre præjudikatværdi taler også, at den ikke klart underkender 1904-afgørelsen,⁵⁷ endskønt resultaterne i de to afgørelser er uforenelige.⁵⁸

Om den begunstigede — ud over at have regres mod trediemand — tillige har et *regreskrav mod forsikringstagers bo* i de her omtalte tilfælde, er kort berørt lige ovenfor ved note 56. Det kan synes selvfølgelig, at man lader svaret på dette særlige spørgsmål følge “automatisk” af den løsning, man antager vedrørende det “almindelige regresspørgsmål”. Der er det rigtige heri, at man ikke kan nægte den begunstigede regres mod forsikringstagers bo i “normaltilfældene” og tillade regres i de tilfælde, hvor livsforsikringen er pantsat til sikkerhed for trediemands gæld.

56) Se nærmere umiddelbart nedenfor.

57) Se nemlig redaktionsnoten til UfR 1937.91 H. *Germer* oplyser dog i *Juristen* 1968 s. 359, at et gennemsyn af voteringsprotokollerne nærmest tyder på, at Højesteret “i alt væsentligt” har frakendt UfR 1904.B.266 præjudikatværdi. Formelt kan dette være korrekt nok. Men heroverfor står fortsat: 1) redaktionsnoten, 2) at afgørelsen er afsagt med dissens (jfr. *P.C. Poulsen* i TfR 1937 s. 225: “[...] det Flertal, der var bestemmende for Udfaldet.”), 3) at Højesterets grunde ikke formåede at overbevise *P.C. Poulsen*, som vel ikke havde deltaget i voteringen, men som dog — uimodsagt af sine kolleger — kritiserede dommen i TfR 1937 s. 223 ff., 4) at UfR 1961.155 H snarere vil indskrænke end udvide 1937-afgørelsens præjudikatværdi og 5) de meget konkrete omstændigheder i sagen, jfr. note 74 nedenfor.

58) Linien i UfR 1937.91 H må — hvis den følges konsekvent — nemlig føre til, at den begunstigede i UfR 1904.B.266 kun skulle have haft *forholdsmæssig — ikke fuld — regres*. Se hertil det ovenfor ved eksempel 4 anførte.

Men “omvendt” holder ræsonnementet ikke: Selv om man anerkender regres i “normaltilfældene”, kan man godt nægte regres i “trediemandspanttilfældet”.

Af de 6 argumenter, der ovenfor i afsnit II, 1 er anført *pro* anerkendelse af regres i almindelighed, er der nemlig ikke nogen — bortset fra argument 5) — der har relevans for “trediemandspanttilfældet”. Navnlig bemærkes, at forsikringstagers kreditorer ikke her ville “tjene på” en nægtelse af regres. Kreditorerne er hverken blevet stillet bedre eller værre ved, at forsikringstager har “ofret” sin urørlige livsforsikring ved at pantsætte den til sikkerhed for trediemands gæld. Men de ville blive stillet *ringere end ellers*, hvis man anerkendte et regreskrav for den begunstigede her. Da *regreskravet mod trediemand* — som anført ovenfor — tilkommer den begunstigede, er det uantageligt, at han tillige skulle have regres mod forsikringstagers dødsbo. Regreskravet mod trediemand er surrogatet for livsforsikringen og herudover kan den begunstigede ikke have noget krav.

Eksempel 7

Som i eksempel 6, bortset fra, at forsikringstager ikke blot har pantsat sin livsforsikring til sikkerhed for trediemands gæld, men tillige et andet aktiv, f.eks. et automobil.

Når man som ovenfor nægter den begunstigede regres mod forsikringstagers bo i “trediemandspanttilfældet”, kunne det være besnærende at slutte, at det “logisk” må følge heraf, at der i eksempel 7 skal gælde *forholdsmæssig regres*. Sådanne ræsonnementer er imidlertid farlige. Som andetsteds må de reale grunde være afgørende.

Havde forsikringstager ingen livsforsikring haft, ville det andet aktiv formentlig alligevel være stillet som trediemands pant. Kreditorerne måtte således — uden for omstødelsestilfælde — finde sig i, at dette pant blev “spist

op” af trediemandspanthavers ret. Forsikringstager kunne endvidere med trediemandspanthaver have aftalt, at denne skulle holde sig primært til det andet aktiv og frigive livsforsikringen, såfremt denne ikke var “nødvendig” (sml. ovenfor efter note 48).

På denne baggrund må den begunstigede også i dette “flerpanttilfælde” have krav på, at livsforsikringen kun hæfter “yderst” i det indbyrdes opgør mellem panterne. Den begunstigede har således *fuld regres* mod “medpantet”⁵⁹ og subrogerer i dette.

IV. Mulige mellemstandpunkter

Forskellige mellemstandpunkter har været drøftet i teorien: Man har antaget forskellige løsninger, alt efter om forsikringstagers dødsbo er solvent eller insolvent,⁶⁰ og om forsikringstager — hvis boet er solvent — har ytret sig om, hvorvidt den begunstigede skulle have regres;⁶¹ om det ved pantet sikrede lån er et policelån eller andet lån.⁶² Endelig kan det drøftes, om regres skal indrømmes fuldt ud eller kun for forskellen mellem tilbagekøbsværdi og forsikringssum.⁶³

Følges den her hævdede opfattelse, bliver alle disse sondringer overflødige. Den eneste forskel på solvens- og insolvenssituationen bliver, at regreskravet begrænses af FAL § 104, stk. 2, 1. pkt. i solvenssituationen, men ikke hvor dødsboet er insolvent.⁶⁴

Kan den her hævdede opfattelse ikke følges, bør man i hvert fald anerkende regres for så vidt angår den del af forsikringssummen, der over-

59) Men strækker “medpantet” ikke til, kan den begunstigede ikke gøre regres mod forsikringstagers bo for det udækkede beløb. I så fald ville kreditorerne jo atter blive stillet ringere end ellers.

60) Således *Illum* i UfR 1953 B s. 78 og *samme*: Ejerpant og panteprioritet (1961) s. 124 samt *Jørgen Nørgaard* i NFT 1981 s. 52 ff.

stiger tilbagekøbsværdien på tidspunktet for forsikringstagers død, jfr. således *P.C. Poulsen* i TfR 1937 s. 226 f. Der vil i så fald ikke være (nogen nævneværdig) regres i de — ganske hyppige — tilfælde, hvor den pantsikrede fordring svarer til tilbagekøbsværdien,⁶⁵ men derimod i de — meget sjældnere — tilfælde, hvor den pantsikrede fordring slet ikke kan rummes inden for tilbagekøbsværdien, og hvor forsikringssummen ved forsikringstagers død pludselig giver pantaveren en uventet god sikkerhed.⁶⁶ At de sidste tilfælde er sjældne, ses ikke at kunne tjene som undskyldning for ikke at løse regres-spørgsmålet på en forsvarlig og med principper i FAL § 112, stk. 2 stemmende måde.

61) Således *Jørgen Nørgaard* i NFT 1981 s. 54 sammenholdt med s. 56. *Ussing*: Kaution (1928) s. 416, indskrænker denne individualiserende mulighed ved at stille krav om, at forsikringstager skal have "lovet (udh. her) Trediemand at frigøre Policen for Panteretten", jfr. herom note 17 ovenfor. Men "til gengæld" vil *Ussing* i så fald formentlig anerkende et krav for den begunstigede, uanset at dødsboet er insolvent, jfr. dog herved *Jørgen Nørgaard* i NFT 1981 s. 56 med note 19 i.f.

62) Således *Illum* i UfR 1953 B s. 75 og *samme*: Ejerpant og panteprioritet (1961) s. 124. Herimod med føje *Gomard* i Nordisk gjenklang s. 413 med note 14 og *Jørgen Nørgaard* i NFT 1981 s. 52 med note 4. *Illums* sontring er dog ikke ganske ubegribelig: Reelt er der kun beskeden forskel på, om forsikringstager genkøber policen — hvorved begunstigelsen falder bort — eller om forsikringstager pantsætter den til sikkerhed for et policelån — der i reglen vil svare ret nøje til genskøbssummen. Se i denne retning det lige nedenfor ved note 65 anførte. Forsikringstagers valg af "retsform" — hvor "tilfældig" forskellen set i bakspejlet end forekommer — må imidlertid være afgørende: Pantsætning er nu engang pantsætning, selv om den sker over for forsikringselskabet selv.

63) I denne retning *P.C. Poulsen* i TfR 1937 s. 226 f.

64) Det kan naturligvis hævdes, at det er ulogisk, at den begunstigede i et insolvent dødsbo kan anmelde et — nominelt set — fuldt regreskrav, mens han i et solvent dødsbo skal respektere grænsen i FAL § 104, stk. 2, 1. pkt. Dertil er at sige, at jura og logik ikke er siamesiske tvillinger. Endvidere vil forskellen typisk kun være rent nominel for så vidt angår størrelsen af det regreskrav, der kan anmeldes. Thi i det første tilfælde får den begunstigede kun en beskeden dividende, i det andet fuld dækning inden for den kendte ramme".

V. Retstilstanden i Sverige og Norge

FAL hviler på et nordisk udvalgssamarbejde, og der har således hersket en betydelig retsenhed på dette område. Imidlertid er der i Sverige og Norge (ved at blive) gennemført en grundig revision af lovgivningen.

I Sverige er der således i 1980 gennemført en særlig lov om forbrugerforsikring, *konsumentförsäkringslagen* (lov 1980:38), jfr. SOU 1977:84. Denne lov omfatter ikke personforsikring, men herom er et stort reformarbejde ved at være færdigt, jfr. SOU 1986:56. De foreslåede regler om pantsætning svarer stort set til reglerne i den gamle lov, jfr. nærmere lovudkastets kapitel 6, § 11 (SOU 1986:56, s. 382 ff.). Der er ikke foreslået en særlig regel om det her omtalte regresspørgsmål. Herefter må det antages, at retsstillingen fortsat vil være den, at den begunstigede kun har regres, når forsikringstageren har truffet bestemmelse herom.⁶⁷

I Norge er der i 1989 gennemført en ny forsikringsaftalelov, lov nr. 69 af 16. juni 1989. Lovens forarbejder findes i NOU 1983:56 om personforsikring og NOU 1987:24 om skadesforsikring samt Ot.prp. nr. 49 (1988-89). I lovens § 15-8, stk. 4 (udkastets § 6-8, stk. 4, jfr. NOU 1983:56, s. 130) er der indsat følgende bestemmelse:

"Er forsikringen pantsatt ved den forsikredes død, og blir pantekravet dekket av dødsboet, kan boet kreve vederlag av forsikringssummen, hvis ikke noe annet følger av forholdet."

65) Forskellen på genkøbsværdi og "dødsfaldsværdi" er i virkeligheden også baggrunden for *Illums* sontring mellem policelån og andre lån, jfr. herom ovenfor i note 62. — *Jørgen Nørgaard* anfører i NFT 1981 s. 52 f., at problemet er af beskeden omfang, fordi det pantsikrede lån med stor regelmæssighed kun vil svare til policens tilbagekøbsværdi — ikke "dødsfaldsværdien". Dette er naturligvis rigtigt. Men uden for policelånenes område forekommer det givetvis, at forsikringspolicer gives i pant, selv om genkøbsværdien er ret ringe, bl.a. fordi kreditor netop vil sikre sig mod det økonomiske sammenbrud, som kunne følge af forsikringstagers pludselige død.

66) Jfr. herom ovenfor i note 52.

Det fremgår ikke af forarbejderne, om bestemmelsen svarer til retstilstanden efter den gamle forsikringsaftalelov.

Hensynet til nordisk retsenhed kan således anføres imod det her hævdede standpunkt. Efter revisionerne i Sverige og Norge kan dette hensyn dog efter min opfattelse ikke bære en nægtelse af regresret.

VI. Sammenfatning

Konklusionerne på ovenstående undersøgelser kan sammenfattes i følgende punkter:

- (1) Den begunstigede har i almindelighed et regreskrav mod forsikringstagers dødsbo, *uanset om boet er solvent eller insolvent*.
- (2) *Forsikringstagers intentioner er uden betydning*, medmindre det direkte foreligger oplyst, at forsikringstager fejlagtigt er gået ud fra, at pantsætningen medførte begunstigelses bortfald.⁶⁸
- (3) Ved pant for egen gæld har *forsikringstager selv* i konflikt med sit konkursbo formentlig *fuld regres* mod “egne medpanter”.⁶⁹ Derimod har han ikke regres mod “medpant” eller kaution fra trediemand.
- (4) Hvor livsforsikringen er pantsat til sikkerhed for *forsikringstagers egen gæld*, har *den begunstigede fuld regres* mod “medpanter” stillet af forsikringstager selv. Derimod har den begunstigede i reglen⁷⁰ ikke *forholdsmæssig regres* mod “medpanter” eller kaution fra trediemand, idet denne tværtimod har fuld regres mod og subrogerer fuldt ud i livs-

67) Således *Hemberg* i Gjallarhornet (Nordisk försäkringstidning) 1950 s. 612, *Almgren*: Om förfoganden över livförsäkring (1956) s. 104 f. og *Hellner*: Försäkringsrätt, 2. udg. (1965) s. 604, der alle finder en formløs bestemmelse tilstrækkelig. Derimod kræver *Nial* i Gjallarhornet 1950 s. 611, at testamentsformerne skal være iagttaget.

68) Se hertil note 34 og 44 ovenfor. — “Regresmodstanderne” stilles over for valget mellem *Jørgen Nørregaards* mere skønspregede løsning i tilfælde, hvor

forsikringen.

- (5) Hvor livsforsikringen er pantsat *til sikkerhed for trediemands gæld*, tilkommer *regreskravet mod trediemand* den begunstigede. Den begunstigede har *ikke regres mod forsikringstagers dødsbo*. Har forsikringstager stillet livsforsikringen i pant sammen med andre aktiver, hæfter disse forud, og den begunstigede har *fuld regres mod sådanne “medpanter”*.

For den almindelige anerkendelse af regres for den begunstigede taler, at denne løsning stemmer bedst med ordlyden af FAL § 112; at den

dødsboet er solvent (jfr. NFT 1981 s. 53 ved note 8) eller *Gomards* håndfaste afvisning af regres i alle tilfælde (jfr. Nordisk gjenklang s. 412 f.). Dette er et eksempel på det klassiske dilemma mellem skøn og regel, jfr. *Viggo Bentzon*: Skøn og Regel (1914). *Jørgen Nørregaards* løsning forekommer mest sympatisk, al den stund forholdet mellem forsikringstager, arvinger og begunstiget ikke er “benhård formueret”, men præget af personlige relationer og ønsker. Vanskeligere er det at følge *Jørgen Nørgaard* — og svensk ret — i, at forsikringstagers bestemmelse kan være formløs. Her synes man nemlig — med føje, jfr. hertil note 18 ovenfor — at måtte spørge efter hjemlen: Både for testamenter og begunstigelsesindsættelser gælder der formkrav. Hvorfor så ikke for en “regresbestemmelse”?

69) Når dette resultat kan forekomme noget tvivlsomt, hænger det sammen med, at beskyttelseshensynet til forsikringstageren sjældent er så stærkt som til den begunstigede: Forsikringstager går jo i reglen kun “glip af” *tilbagekøbsværdien* — den begunstigede kan derimod gå “glip af” hele *forsikringssummen*, jfr. hertil ovenfor ved note 65. Kommer livsforsikringssummen til udbetaling i levende live, er det dog også forsikringssummen, forsikringstager mister. Men hans kreditorer kan da gå løs på det udbetalte beløb. — Antagelsen af fuld regres i det her omtalte tilfælde synes at kunne påberåbes til støtte for, at forsikringstager *i almindelighed* må have et regreskrav mod sit konkursbo. Dette hævdes dog ikke her: Når regres for den begunstigede har mødt så formidabel modstand, ville en argumentation for regres for forsikringstager selv formentlig være udsigtsløs. Hertil kommer, at FAL § 112 kun giver støtte for regres for den begunstigede - ikke forsikringstager selv.

70) For at undgå misforståelser præciseres det, at de “individualiserende” løsninger, der er omtalt ovenfor efter note 52, intet har med forsikringstagers “intentioner” at gøre. Det dér anførte vedrører *forskelle i de faktiske omstændigheder*. Forsikringstagers intentioner kan i disse tilfælde *aldrig* give den begunstigede krav på, at regresopgøret skal være forholdsmæssigt.

sikrer den mest konsekvente gennemførelse af den ved FAL tilsigtede beskyttelse af den begunstigedes ret, jfr. herved FAL § 112, stk. 2, 1. pkt.;⁷¹ og at der herved tages højde for den forandring, retsforholdet undergår ved forsikringstagers død, sml. herved FAL § 112, stk. 2, 2. pkt.⁷²

Så vidt jeg kan skønne, kommer man ind i et skævt spor, når man i forsikringstagerens pantsætning indfortolker en "halvvejs genkaldelse". Af FAL § 112, stk. 1 følger nu engang, at *en begunstigelse netop ikke bortfalder ved pantsætning*.

Undertiden synes det reelt at være modsatmod den ved FAL etablerede ordning, der er baggrunden for afvisning af regres. Se således *Hurwitz* i UfR 1937 B s. 20 f., hvor forsørgelseshensynet fremhæves, skønt FAL netop ikke tillægger dette (synderlig) vægt,⁷³ og hvor der fremhæves konkrete momenter i UfR 1937.91 H, der talte klart imod regres (bl.a. var forsikringerne tegnet for lånte beløb og den begunstigede først indsat efter pantsætningen).⁷⁴

Se endvidere *Ussing: Enkelte Kontrakter*, 2. udg. (1946) s. 313:

"Det er et Spørgsmaal, om FAL ikke har afskaaret Kreditorfølgning i for vidt Omfang, navnlig ved ikke at sætte nogen Grænse for Størrelsen af de Forsikringer, der undtages fra Kreditorfølgning."

FAL's vidtgående regler kan givetvis i nogle henseender kritiseres. Men hvilke ordninger kan ikke misbruges, hvis alt sættes ind herpå? Mere eller mindre abnorme tilfælde kan altid forekomme eller konstrueres.⁷⁵ Lige så lidt som sådanne kan være bestemmende for den *almindelige ordning*, lige så lidt bør *de lege ferenda*-betragtninger farve den stilling, man

71) Jfr. ovenfor i note 52.

72) Jfr. ovenfor i note 52.

73) Jfr. nærmere ovenfor ved og med note 33.

74) Fremfor at bestyrke nægtelsen af regres — således som *Hurwitz* l.c. synes at antage — *indskrænker* disse konkrete momenter tværtimod præjudikatværdien

de lege lata indtager til regresspørgsmålet.

Anlægger man et helhedssyn, må man efter min vurdering nå til, at anerkendelse af regres for den begunstigede medfører *den mindst mulige fravigelse fra den situation, hvor livsforsikringen ikke er pantsat*. I den forbindelse bør man erindre, at det, man mener at kunne slutte fra almindelige regler om regres, har såre beskeden vægt, når man står over for den *helt usædvanlige situation*,⁷⁶ at en person — forsikringstager — har (haft) fuld rådighed over et aktiv, som hans kreditorer reelt ikke har (haft) nogen mulighed for at angribe (når man bortser fra den lidet anvendelige regel i FAL § 117).

Til slut kan man spørge, hvorfor det her behandlede spørgsmål er så omtvistet, som tilfældet er. Efter mit skøn hænger det sammen med, at det i virkeligheden ikke kan besvares rimeligt sikkert blot ved henvisning til enkeltbestemmelser i FAL. Det er hele den ved FAL gennemførte — specielle — ordning, der må afvejes i forhold til almindelige regler om regres. Det er dog formentlig i nogen grad at sætte sagen på spidsen at hævde, at "det i sidste Instans ikke er rent juridiske Betragtninger, men praktiske Hensigtsmæssighedshensyn, der er afgørende for Løsningen".⁷⁷

af UfR 1937.91

H. I samme retning også *P.C. Poulsen* i TfR 1937 s. 225. Der synes herefter — jfr. også det ved og med note 57 og 58 anførte — ikke at være noget tilbage af 1937-afgørelsens præjudikatværdi. Herefter synes heller ikke UfR 1958.957 Ø at kunne påberåbes af "regresmodstanderne".

75) For nu at citere, hvad en af "regresmodstanderne" — *N.H. Bache* (der i øvrigt sad i den kommission, som har udarbejdet *Udkast*) — i anden sammenhæng har sagt: "Det er den Slags Indvendinger, som det teoretisk er nemt at konstruere, men som praktisk ikke har meget paa sig." (TfR 1908 s. 456).

76) Dette fremhæves med styrke af *O.K. Magnussen* i UfR 1936 B s. 320 og i samme retning vistnok *Illum* i UfR 1953 B s. 76 f.

77) Jfr. *O.K. Magnussen* i UfR 1936 B s. 319. Sml. hertil *Hurwitz* i UfR 1937 B s. 21 f. og heroverfor *Illum* i UfR 1953 B s. 76 f.